
Philips Vingboons en Joan Huydecoper van Maarsseveen, projectontwikkelaars aan de Vecht

De Amsterdamse burgemeester Joan Huydecoper (1599-1661), Heer van Maarsseveen, was vanaf 1629 tot zijn dood in 1661 voortdurend bezig om de Vechtstreek bij Maarsseveen te verfraaien. In drie decennia veranderde hij de zompige weilanden langs de rivier tot een lustwarande met een aaneengesloten reeks van grotere en kleinere buitenplaatsen. Zijn grote steun en toeverlaat bij deze ondernemingen werd de Amsterdamse architect Philips Vingboons (1607-1678). Deze bouwde in de jaren 1638-'42 voor Huydecoper een groot, voornaam woonhuis aan het Singel in Amsterdam (nr. 548, in 1943 verwoest). Vanaf 1637 tot 1655 was hij ook aan de oevers van de Vecht in de heerlijkheid Maarsseveen werkzaam. Door de gelukkige omstandigheid dat op het Rijksarchief in Utrecht nog fragmenten van Huydecopers privé-archief worden bewaard, is mogelijk enig inzicht te krijgen in de verschillende bouwactiviteiten van de bouwmeester en zijn opdrachtgever, die tegelijkertijd ook projectontwikkelaar en tekenleerling was.

1. Joan Huydecoper (1599-1661). Marmeren buste van A. Quellinus (Amsterdams Historisch Museum). Elsenburch, ontworpen door Ph. Vingboons 1637 (Afbeelding der voornaamste gebouwen, Amsterdam 1648, afb. 2).

Joan Huydecoper en Philips Vingboons

Joan Huydecoper was de zoon van Jan Jacobsz. Bal alias Huydecoper (1541-1624), een van de protestantse kooplieden die na de uitdrijving van het katholieke bewind in 1578 tot de nieuwe regenten van de stad behoorde. Opgevoed om zijn vader hierin op te volgen, verliep de politieke carrière van Joan vrij voorspoedig. In 1629 deed hij zijn intrede in het stadsbestuur als schepen. Tot zijn dood in 1661 zou hij in het bestuur van de stad actief blijven, in wisselende functies - zoals dat gebruikelijk was. Daarnaast werd hij in 1634 bewindhebber van de V.O.C. Ter verhoging van zijn status wist Huydecoper ook enkele titels te verwerven. Zo werd hij in 1637 door de Zweedse kroon tot Ridder verheven en in Utrecht kocht hij in datzelfde jaar de heerlijkheid van Tamen en Blokland. In 1639 werd dit echter door de Staten van Utrecht ongedaan gemaakt. Maar in 1641 lukte het hem om Heer van Maarsseveen te worden. Hier had zijn vader al diverse bezittingen gekocht die Joan in 1626 had geërfd. Door zitting te nemen in de bouwcommissie voor het nieuwe Stadhuis was Huydecoper ook nauw betrokken bij de keuze van het uiteindelijke ontwerp in 1648. In 1651 werd hij voor het eerst burgemeester en in de laatste tien jaar van zijn leven zou hij dit ambt nog vier maal bekleden, onder andere in 1655. In dat jaar bereikte zijn roem een hoogtepunt toen hij in Berlijn bij de doop van de zoon van de Grote Keurvorst aanwezig was als vertegenwoordiger van de Stad Amsterdam, die officieel als peet was gevraagd.

In de handelingen van Huydecoper is het streven te bespeuren dat in de 17de-eeuwse regentenkringen meer voorkwam, om zich met aristocratische glans te omgeven. Niet alleen in het kopen van titels en de voorliefde voor pronkvolle huldigheden is dit terug te vinden. Hij bouwde naast zijn politieke en zakelijke loopbaan ook een culturele kring op van dichters, schilders en architecten waarvan hij als beschermheer het stralende middelpunt dacht te zijn. Het hoogtepunt hiervan was het beroemde St. Lucasfeest van 1653 waar Huydecoper aan het hoofd van de tafel zat en waar Vondel door Apollo zelf werd bekroond en waar de „Broederschap” werd opgericht van circa honderd Amsterdamse beoefenaars en liefhebbers van de kunsten. Zijn eigen „hofdichter” was Jan Vos, de glazemaker annex dichter. Van 1647 tot 1667 was Vos tevens een van de Hoofden van de Schouwburg waarvoor hij zelf veel stukken en gedichten heeft geschreven. Tevens bedacht en registreerde Vos grote theatrale vertoningen bij officiële gelegenheden in Amsterdam zoals in 1648 bij de Vrede van Münster en bij verschillende bezoeken van hoge gasten aan de stad. Daarnaast dichtte hij verschillende feestgedichten voor Huydecoper en bij

voorbeeld ook een allegorisch schouwspel tijdens het huwelijksfeest van een van de dochters van Huydecoper in 1657.

Ook Philips Vingboons moet een goede verstandhouding met Huydecoper hebben gehad. Zoals Vos Huydecopers „hofdichter” was, zo ongeveer zou Vingboons als diens „hofarchitect” beschouwd kunnen worden, zoals uit het onderstaande mag blijken. Met name architectuur had Huydecopers bijzondere belangstelling. Hij was immers niet alleen nauw betrokken bij de eigentijdse bouwerij maar heeft zichzelf ook als amateur hiermee actief bezig gehouden.

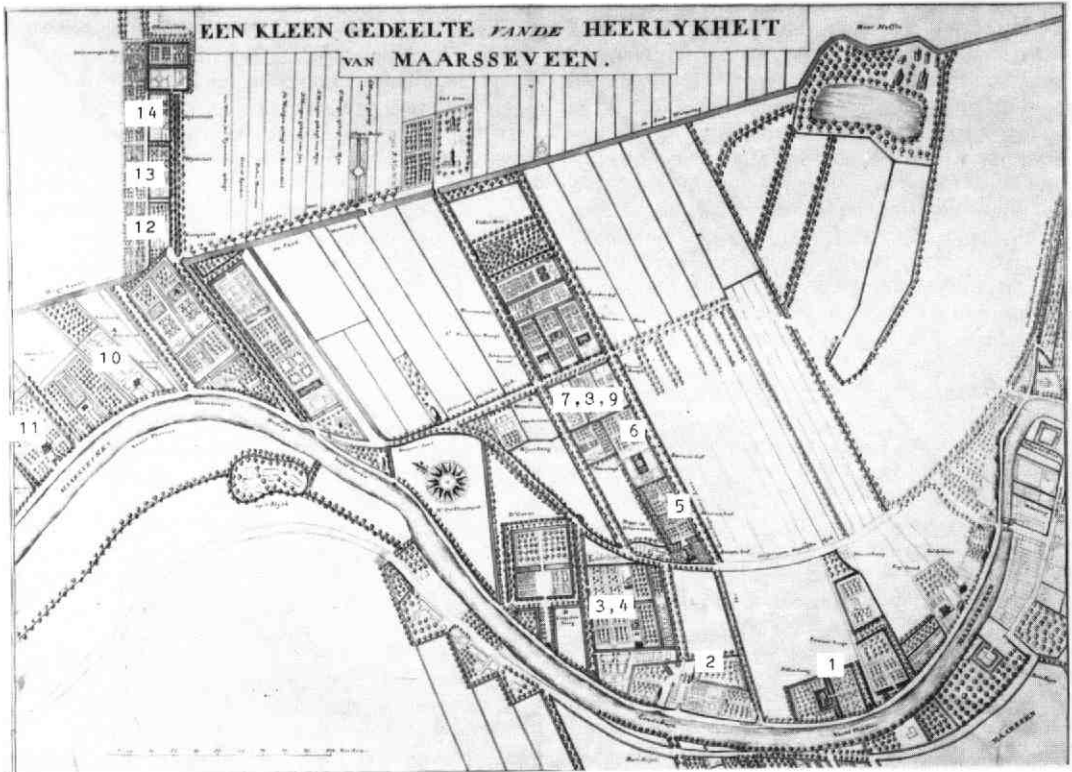
Huydecoper woonde in die tijd zelf in een groot huis aan de Lauriersgracht dat hij in 1622 had gekocht met een grote plantage aan de gracht erbij. Op dit open terrein liet hij tussen 1629 en 1633 zeven huizen bouwen waarbij echter de grote tuin bij zijn eigen huis behouden bleef. Tot het gereedkomen van het nieuwe huis aan het Singel in 1642 bleef Huydecoper in dit huis in de Jordaan wonen. Na het overlijden van zijn vader in 1624 erfde hij samen met zijn moeder daarbij onder andere nog de hofstede „Goudenhoef” bij Maarsse. Tussen 1626 en '28 liet hij deze door de timmerman Frans Mersen verbouwen tot de buitenplaats „Goudestein”. In die zelfde tijd, in 1628, lieten Pieter Belten en diens vrouw, een zuster van Maria Coymans, vlak in de buurt in

Maarsse hun buitenhuis Huis Ten Bosch naar ontwerp van Jacob van Campen bouwen. De verbouwing van Goudestein en de bouwactiviteiten van zijn schoonfamilie zullen bij Huydecoper de belangstelling voor de bouwkunst hebben aangewakkerd als dat niet al eerder was gebeurd. Het interesse hebben in architectuur zou in zijn verdere leven steeds weer tot uitdrukking komen en Philips Vingboons werd hierbij zijn steun en toeverlaat.

Na het voltooiën van het huis aan het Singel in 1642 bleef Vingboons in contact met Huydecoper. Op 1 november 1642 was hij bijvoorbeeld te gast op het feest ter ere van het huwelijk van Huydecopers dochter Maria met Jacob Fransz. Hinlopen. Van dit feest is de lijst met genodigden bewaard en Vingboons komt op de lijst voor in een apart rijtje met de dominee en de schout van Maarsseveen, die beide door Huydecoper waren benoemd. Met deze twee vormde Vingboons blijkbaar zo iets als het „hoger personeel” van Huydecoper, dat op dit familiefeest niet mocht ontbreken. Vingboons werd ook voor andere activiteiten door Huydecoper aangezocht. Voor de verplichte culturele opvoeding van zijn dochters liet Huydecoper in 1648 een zekere Meester Leendert komen om hen muziekles te geven en Vingboons werd gecontracteerd als tekenleraar: „met Meester Leendert geaccord dat hij Gert en Leonoor zal leeren spelen en zingen voor 6 p.

2. De nieuwe achterbouw van Goudestein uit 1645, waarschijnlijk ontworpen door Ph. Vingboons (ets. J. Leupenius 1690, RAU).

3. Een gedeelte van de heerlijkheid Maarsseveen met de vele nieuwe kleine buitenplaatsen rondom Goudestein (kopie van de kaart van J. Colom uit 1660, RAU).

Legenda

1= Elsenburch (1637)	4= Cruydenburg (1641-'46)	7= Overhof (1654)	11= Gansenhof (1655)
2= Goudenstein (1628, 1645)	5= Marienhof (1653)	8= Middelcoop (1654)	12= Koningsveld (1657)
3= Endelhof (1641-'46)	6= Swanenhof (1652)	9= Swanenburg (1654)	13= Blyenhof (1657)
		10= Neerbeek (1652-'57)	14= Uyterbuurt (1657)

maandt, met Vinckeboons mijn 5 dochters te leeren teekenen a 15 p. maandt'.

In zijn jonge jaren, in 1623, had Huydecoper zelf ook eens muzieklessen genomen van een Fransman. Tekeningen van zijn hand uit de jaren '40 en '50, die hieronder nog ter sprake komen, doen vermoeden dat niet alleen zijn dochters maar ook hij zelf tekenlessen van Vingboons had gekregen.

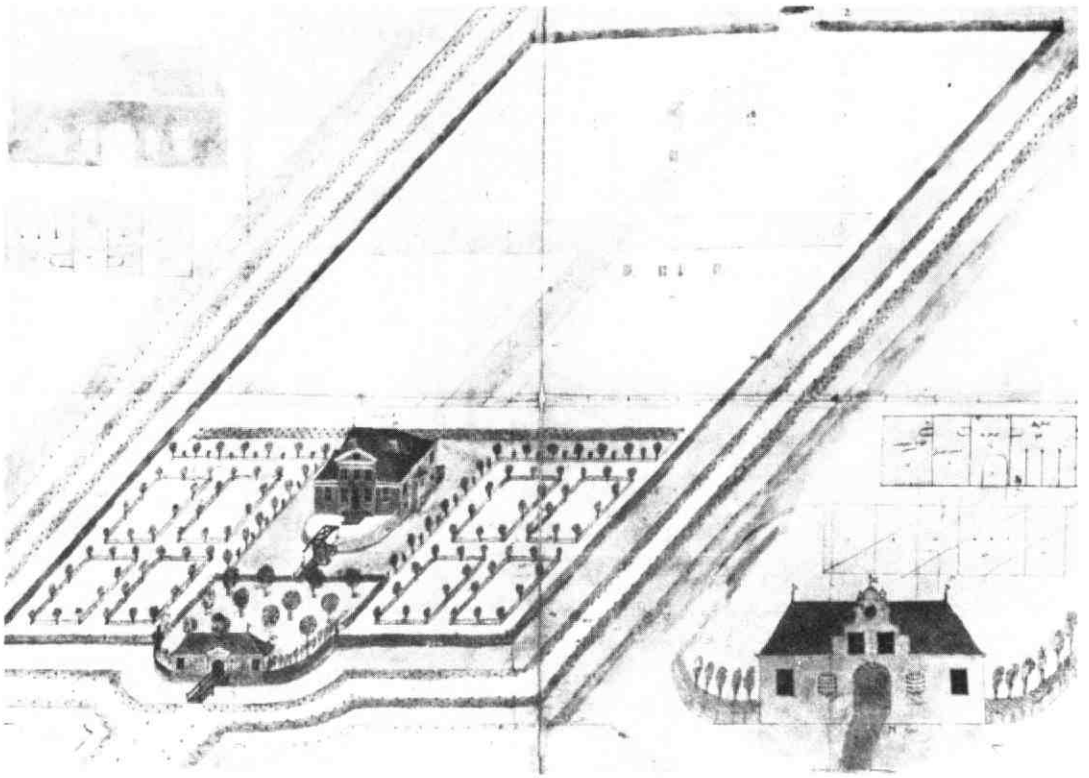
Activiteiten van Huydecoper aan de Vecht

De eerste activiteit van Vingboons aan de Vecht was de bouw van het huis Elsenburch in 1637, een jaar voor het begin van de bouw van het huis aan het Singel. Het bouwterrein was in bezit van Joan Huydecoper en grensde aan diens eigen buitenplaats Goudenstein. Een van de vragen die open blijven, is of Huydecoper Vingboons heeft leren kennen vanwege de bouw van Elsenburch of dat Huydecoper hem reeds eerder kende en hem juist derhalve voor deze opdracht had aanbevolen. In 1633 was Huydecoper zelf begonnen met de beplanting van terrein Elsenburch en in 1636 verkocht hij dit aan Hendrik de Beyer. Deze heeft evenwel nooit betaald en mogelijk handelde hij slechts in opdracht van Jacob

Burchgraaf. In 1640 betaalde Burchgraaf immers pas het afgesproken bedrag van 5.000,- voor Elsenburch aan Huydecoper.

Het huis Elsenburch was toen echter reeds voltooid. Het was een ondiep, rechthoekig bouwblok dat een onderhuis, een hoofdverdieping en een bewoonde zolderverdieping bevatte. De voorgevel was vijf traveeën breed waarvan de middelste drie een middenrisaliet vormden. De middenrisaliet was ter hoogte van de zolderverdieping doorgezet en gaf een krachtig accent. Boven de risaliet was een bordes dat via de vliering toegankelijk was. Ook in verschillende latere huizen paste Vingboons een dergelijk uitzichtbordes op de middenrisaliet toe, zoals nog zal blijken bij onder andere de buitenhuizen Driemond en Vredenburg en het huis van Huydecoper aan het Singel in Amsterdam. Op het dak was oorspronkelijk nog een uitzichttorentje gedacht dat echter niet is uitgevoerd.

Elsenburch heeft waarschijnlijk een grote aantrekkingskracht op Huydecoper gehad en in latere ontwerpen uit zijn omgeving vindt men verschillende elementen van Elsenburch terug, zoals de verhoogde middenpartij met bordes en het uitzichttorentje.

4. Ontwerp voor een buitenplaats, mogelijk Gansenhoef, van Joan Huydecoper (RAU).

Want na het voltooiën van zijn huis in Amsterdam vervolgde Huydecoper de werkzaamheden in Maarsseveen. In 1645 werd de achterkant van Goudestein geheel vernieuwd. De oude stallen die daar nog stonden werden vervangen door een monumentale aanleg met een middenrisalet en twee hoekpaviljoens. Waarschijnlijk werd bij deze verbouwing ook het uitkijktorentje op het dak gebouwd, in navolging van Elsenburch. Er ontbreken nadere bouwberichten met de naam van een uitvoerder of ontwerper maar gelet op de nauwe banden met Huydecoper is het zeer waarschijnlijk dat Vingboons hier een belangrijk aandeel in heeft gehad.

Na de verbouwing van Goudestein werkte Huydecoper verder aan de exploitatie van de landerijen langs de oevers van de Vecht. Hij kocht er akkers met soms een oude boerderij erop, verbeterde de grond door de aanleg van sloten en het planten van een boomgaard. Vervolgens verkocht hij de terreinen met een goede winst aan Amsterdammers die op zoek waren naar een geschikte plek om een buitenplaats aan te leggen. Het oudste voorbeeld hiervan was al Elsenburch dat in 1633 en volgende jaren was beplant en dat in 1637 was verkocht. Na het gereedkomen van de werkzaamheden aan Goudestein in 1645, ging het in elk geval om de volgende landerijen:

1645: verkoop Cruidenburch aan Gideon Cruidenier

1646: verkoop Endelhoeft aan d'Horta, ten behoeve van David van den Bogaert alias del Souto

1648: aankoop Geesbergen

1651: aankoop Beukendaal (achter Geesbergen)

1652: graaf- en plantwerk aan Daalwijk, een boomgaard achter de kalkoven

verkoop Daalwijk aan Salomon dela Voye
aankoop Zwanenhof, Sluijsoord, Neerbeek

1653: aankoop Marienhof

1654: aankoop Petershagen, graaf- en plantwerk op Neerbeek

aankoop Middelcoop, Vierhoven, Zwanenburg

verkoop Middelcoop aan notaris Capoen

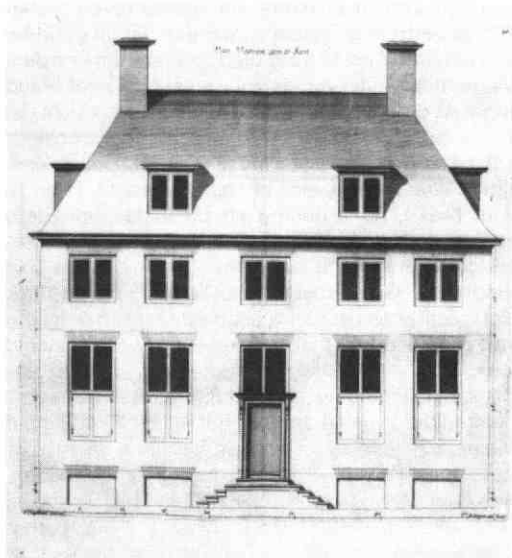
1655: verkoop Petershagen

1657: verkoop Uytenuurt (Koningsveld) aan Klaas de Koning

verkoop Blijendaal aan neef Schaap

verkoop Neerbeek aan Ev. de Hoever.

Nu verkocht Huydecoper echter een aantal landerijen niet alleen omwille van het geldelijke gewin. Bij het graven van sloten en beplanten van weilanden stond hem blijkbaar het idee voor ogen om van zijn Heerlijkheid één keten van tuinen, boomgaarden en buitenhuizen te maken. Bij de verkoop van de grond stelde hij zelfs in een aantal gevallen uitdrukkelijk als verplichting dat op het terrein een huis gebouwd moest worden, te weten bij Endelhoeft (1646), Daalwijk (1652), Middelcoop (1654) en Neerbeek (1657).

6. a. Gansenhoef, Ph. Vingboons 1655 (uit *Tweede Deel der Afbeeldsels*, Amsterdam 1674).

Huydecoper-embleem, de centaur, op de schoorsteen. Uit dit embleem zou men mogen concluderen dat dit huis voor een direct lid van de familie bedoeld was, bijvoorbeeld als ontwerp voor zijn zuster Geertruid voor een nieuw Gansenhoef nadat haar zoon was overleden. Dit ontwerp is gedateerd 5 juli 1653 en is niet gesigneerd maar de bijchriften zijn wederom herkenbaar van Huydecopers hand. Het is wederom een tweebeukig huis, van 52 x 45 voet en is twee verdiepingen hoog. Het dak is met een

uitzichtplat afgedekt en bovendien voorzien van een torentje zoals op Goudestein en Elsenburch. De vensters van de bel-etage met de separate bovenvensters lijken afgeleid van de nieuwe achterkant van Goudestein uit 1645.

De voorgevel van het huis op deze tekening van Huydecoper is, zoals gezegd, 52 voet breed en heeft een middenrisaliet van 26 voet en twee gevelvlakken terzijde hiervan van elk 13 voet breedte. Zo is een verdeling van 13+26+13 voet ontstaan, oftewel 1-2-1 roede (het gebruik van de Amsterdamse rode [=13 Amsterdamse voeten] als maateenheid was niet ongebruikelijk; Vingboons gebruikte deze bijvoorbeeld ook bij Elsenburch). Hoewel het hele gebouw van een onderhuis is voorzien, ligt het vloerniveau van de bel-etage aan de achterzijde hoger dan aan de voorzijde. Vanuit het voorhuis zou men via een ruime, rechte trap de grote achterzaal kunnen bereiken die geflankeerd wordt door twee hoekkabinetjes. Ondanks de aansporingen van haar broer liet Geertruid Huydecoper géén nieuw huis bouwen op Gansenhoef maar verkocht zij het land in 1654 direct weer aan Raymond Smit, die Vingboons in het jaar daarop zijn „Gansenhoef“ liet bouwen. Gansenhoef werd uiteindelijk een vrijwel vierkant bouwblok van 52 x 45 voet met sobere bakstenen gevels, zonder verdere ornamentiek. Het heeft tot heden zijn oorspronkelijke bouwvorm behouden en is vrijwel nog identiek aan het ontwerp van Vingboons zoals dat in diens tweede uitgave met verzameld werk, het *Tweede deel van de Afbeeldsels* uit 1674, is afgebeeld.

Huydecoper ging blijkbaar zo op in het maken van dergelijke ontwerpen dat hij ook achterkanten van brieven die aan hem waren gestuurd als kladpapier

b. Gansenhoef 1984.

hiervoor gebruikte. Op de achterzijden van diverse brieven tussen 1653-'57 in zijn archief zijn poortjes, gevels en schetsen van plattegronden van zijn hand te vinden. De inhoud van deze brieven heeft in geen geval betrekking op dergelijke architectonische ontwerpen. De brieven zijn alleen vanwege de lege achterkant als tekenpapier gebruikt.

De voorliefde van Huydecoper voor zijn buitenplaats moet in Amsterdam algemeen bekend zijn geweest. In een pamflet uit 1649 dat de passieve houding van de Amsterdamse regenten inzake het verlies van de Braziliaanse posten van de West-Indische Compagnie wil hekelen, wordt stevig de draak gestoken met Huydecopers passie voor buitenplaatsen. Deze paskwiel is in de vorm van een (valse) resolutie van de vergadering van de Vroedschap over deze zaak. Wanneer Huydecoper hierin aan de beurt komt zijn mening over de zorgwekkende toestand in Brazilië te geven, laat de pamflettist hem beginnen met een uitvoerige beschrijving van een tochtje naar Goudestein:

„Ik sou oock meenen, mijn Heeren, dat het met de Comp. gaen sal, gelijk ick dickwils met mijn Neef Theuling, tegen Cosyn Spex geseyt hebbe, als wij samen na Goudestein gingen, of so na de Bild, daer ick nu twee hofsteden, heel fraeytjes beplant, . . .”

Vervolgens laat de schrijver Huydecoper het idee opperen dat Vingboons een jaagpad door Brazilië, van Oceaan tot Oceaan, of een overtoom over de Andes zou kunnen ontwerpen:

„. . . datse dan lichtelijck met binnenschepen, gelijk er veel Revieren en kregen door 't landt lopen, aldaer een bequaem trecpad soudn konnen maken, of een overtoom so als Mons. Vinbooms, den Architect, eerst op 't papier souwen afteyckenen ende so in de Zuyd-zee comen, . . .”

Niet alleen Huydecopers bezetenheid van buitenplaatsen maar ook zijn maecenaat over Vingboons waren blijkbaar objecten van spot voor zijn tegenstander. Dit laatste was mogelijk het gevolg van hun beider betrokkenheid bij de plannen voor het nieuwe Stadhuis van Amsterdam in de voorafgaande jaren (1647-'48). Huydecoper zat toen in de bouwcommissie en Vingboons heeft uiteindelijk vier ontwerpen voor dit belangrijke project getekend. Geen van alle werd echter aangenomen en uiteindelijk werd, zoals genoegzaam bekend, Jacob van Campen

de architect van het nieuwe Stadhuis van Amsterdam.

Samenvattend leert men in Huydecoper de pronk-lievende regent kennen die een uitgebreid cultureel patronage opbouwde. Maar de kunsten moesten ook actief beoefend worden door muziek- en tekenlessen. Zijn zoon Joan jr. stuurde hij drie jaar op „Grand Tour” naar Parijs en Rome. Zijn eigen belangstelling ging vooral uit naar buitenhuizen en tuinen. Door zijn activiteiten veranderden de weilanden van zijn Heerlijkheid Maarsseveen in een „paradijselijk” villapark en Philips Vingboons stond hem hierbij als architect terzijde. De gegoede Amsterdammers konden hier de stadse drukte ontvluchten, zoals Jan Vos in 1657 dichtte in zijn hulde „*Aan de heerlijkheid van de Heer Joan Huydecoper*”:

„O Maarseveen! priëel der Gooden
Hoe zingt mijn pen aan't Y uw lof?
Uw hoven, vijvers, beemden, slooten
En weegen dienen haar tot stof.

. . .

De Vecht-godt met zijn Meereminnen
Die dobbert langs uw bordt van kleij
En groet de Goude-steinsche zaalen:
Waar dat Uw Heer, voor't zeilrijk
Als afgemat zijn aâm komt halen.

. . .

Wie rusten wil moet hier verschuilen
Markuur leidt hier 't bekommern af
Hij vindt zich vrijer bij de blaaren
Dan onder 't Beursverwelf van steen
De koopmanszorg maakt grijze haaren.

. . .

Uw Landtoordt kan't gemoedt verzachten
Door rusten krijgt men nieuwe krachten.”

Schelpenkade 10, Leiden K. A. Ottenheim

Dit artikel is een verkorte weergave van de uitvoerigere bespreking van de activiteiten van Philips Vingboons voor Joan Huydecoper in de monografie over Vingboons waarin ook uitputtend verwezen wordt naar de bronnen en de gebruikte literatuur: K. A. Ottenheim, *Philips Vingboons (1607-1678), architect*, Zutphen 1989 (uitgave De Walburg Pers).

DE BUITENPLAATSEN LANGS DE VECHT: TUIN- EN PARKGESCHIEDENIS

Ondanks het feit, dat verschillende aspecten van de buitenplaatsen langs de Vecht al generaties lang in de literatuur veel aandacht krijgen, is de geschiedenis van de tuin- en parkaanleg eigenlijk nooit integraal onderzocht en vergeleken met de ontwikkelingen elders in het land.

Zeker heeft Van Luttervelt in zijn „De buitenplaats aan

de Vecht” (1943) een eerste aanzet gegeven tot een beter begrip van de tuin- en parkaanleg langs de Vecht¹⁾ en ook Bijhouwers beschrijving in zijn „Nederlandsche tuinen en buitenplaatsen” (1946) is nog altijd zeer lezenswaardig als introductie²⁾. W. J. van Tent gaf in 1976 een boeiende voordracht over de buitenplaatsen langs de Vecht, waarin hij vooral de